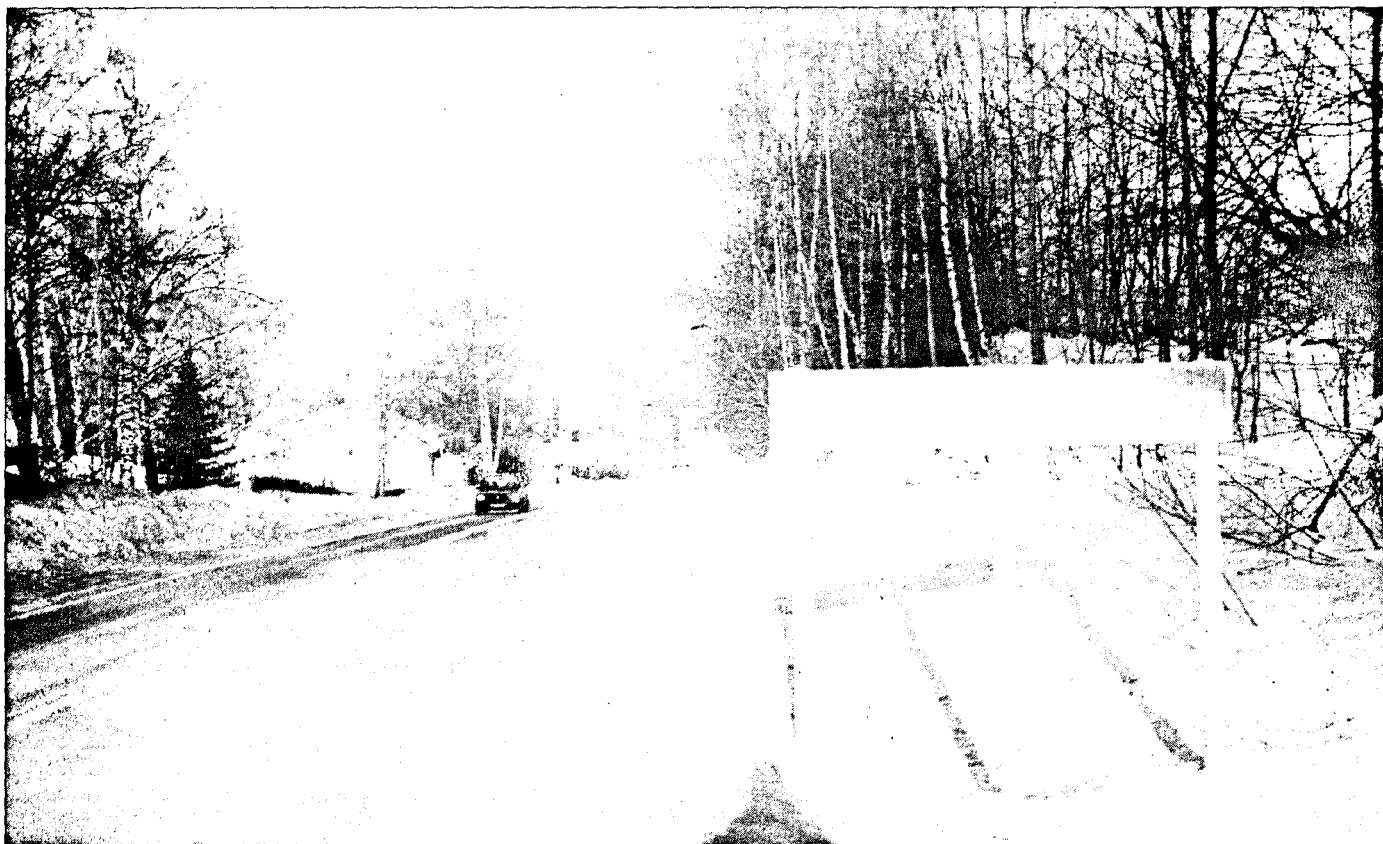

KALD KRIG: Under den kalde krigen i 1940- og 1950-åra ble kommunister også i Brumunddal registrert og telefonavlyttet.

FOTO: ROLF BERNTSEN

Avlyttet telefoner og overvåket møter

BRUMUNDAL: De første par tiåra etter krigen rådde nærmest idylliske forhold i Brumunddal, men det var utenpå. Under overflata pågikk den kalde krigen også der.

Kommunister ble telefonavlyttet og registrert. Overvåkingen var sterkst i 1940- og 1950-åra, men først langt ut i 1960-åra ebbet den ut. Det forteller agent «Lars» til Hamar Arbeiderblad.

HA: ROLF BERNTSEN

Under krigen satte Lars liv og helse på spill i kampen mot nazistene. Så var han med på å overvåke kommunister i Ringsaker til midt på 1960-tallet. Han fikk også flere kvinner på telefonsentralene til å avlytte dem. – Jeg fryktet at kommunistene skulle lage revolusjon også her, eller kuppe oss, slik de gjorde i Tsjekkoslovakia i 1948, sier Lars.

ANGRER IKKE

Lars er nå noenogsytti år, og han har et avslappet forhold til kommunister. Det skyldes at Sovjet er borte, og at kommunistene ikke lenger utgjør noen trussel mot oss. Lars angrer likevel ikke på det han gjorde.

– Vi må huske på at Stalin og Sovjet i åra etter krigen la land etter land i Øst-Europa under seg. Folk der ble fengslet og henrettet i massevis.

– Det var ingen søndagsskole her hjemme heller. Norges Kommunistiske Parti var stort (HA: 16 000 stemmer i Hedmark ved valget i

1945), og under krigen hadde kommunistene sin egen militære organisasjon. Hadde kommunistene vært sterke nok, ville de ha gjort revolusjon også her i Norge. Derfor var det viktig å hindre dem i å bli så sterke, framholder Lars.

KONTAKT I HAMAR

Følgelig var han med på å overvåke kommunister, det vil si kartlegge dem, få dem telefonavlyttet og få rapportert om dem til høyere hold. Han rapporterte til en tillitsvalgt i fagbevegelsen i Hamar, for øvrig en person som før hadde vært glødende kommunist. Vedkommende er nå død, og han har så vidt Hamar Arbeiderblad vet, aldri før vært nevnt i forbindelse med hemmelige tjenester.

SPURTE ALDRI

Hvor den tillitsvalgte i Hamar sendte rapportene videre, vet Lars ikke. Han spurte aldri om det. Å la være å spørre om slikt var en del av spillet. Det lærte han seg i det illegale og livsfarlige arbeidet under krigen. Lars tror neppe rapportene hans havnet på overvåkingsentra-

len på Youngstorget.

– De var nemlig ikke særlig spennende. Målet med virksomheten min var å hindre at kommunistene fikk verv i fagbevegelsen, og at de infiltrerte Arbeiderpartiet. Jeg vil ikke kalle det overvåking. Jeg bare passet på dem litte grann.

SKREV NAVNELISTE

Lars kan bare huske én eneste gang han skrev og sendte ei liste over kommunister til Hamar-kontakta si. Det var på midten av 1950-tallet. Vennskapssambandet Norge-Sovjetunionen hadde et møte i Brumunddal. Lars fikk da beskjed fra Hamar om å gå på det møtet for å se hvem som deltok der. Det gjorde han og satte opp ei liste.

Han passet også på et titalls kommunister i Ringsaker mer eller mindre fast over lang tid. Av og til rapporterte han om dem til kontakta si i Hamar. Noen navn på dem vil han ikke ut med.

På forskjellige vis fulgte Lars ellers med på mange møter rundt om i bygda. Enten var han der sjøl, ellers så kjente han noen andre som var det.

TELEFONSENTRALENE

Tre kvinner på de lokale, betjente telefonsentralene i Ringsaker, var til stor nytte for Lars. De kunne nemlig overhøre alle samtaler over sentralene. De fortalte Lars hvilke bestemte personer som ringte til hvem, og hva de pratet om. Det skjedde delvis ved at de kontaktet Lars, delvis ved at han kontaktet dem.

AVLYTTET NKP-LEDER

Daværende stortingsrepresentant og leder i Norges Kommunistiske Parti, Emil Løvlien fra Løten, var en av dem som ble avlyttet på denne måten. Det skjedde da han ringte til partikamerater i Ringsaker. Da lyttet sentraldamene til Lars forgiveves.

– Løvlien var en harmless kar. De som sto åpenlyst fram som kommunister, var for øvrig ikke farlige. Derfor var vi da også ute etter dem som opererte i dølgsmål. For eksempel avslørte jeg at en kar i Arbeiderpartiet også var medlem i NKP. Det var et klart forsøk på å infiltrere Ap.

«VERNET LANDET»

– Synes du ikke i ettertid at du og medarbeiderne dine gikk vel langt da dere overvåket kommunister?

– Nei, det gjør jeg ikke. Jeg angrer i det hele tatt ikke på det jeg drev med den gangen. Vi gjorde nemlig ikke noe ulovlig. Tvert imot vernet vi landet og demokratiet vårt mot å bli ødelagt av kommunistene.

– Jeg vet det er vanskelig for folk som ikke levde da, å forstå dette. Situasjonen var veldig spesiell. For det første var det alt det forferdelige som kommunistene gjorde i Sovjet og Øst-Europa, og som kommunistene her hjemme forsvarte.

KRIGSMETODER

For det andre var dette like etter den andre verdenskrigen. Vi hadde beseiret en farlig fiende. Så fikk vi en ny, som var minst like farlig. Det var naturlig at vi kjempet også mot den, og at vi brukte mange av de metodene vi benyttet under krigen. For eksempel hjalp de kontaktene jeg hadde på telefonsentralene, meg til å avlytte nazister under krigen, forteller Lars.